

عنوان تحقیق

بررسی دیدگاه برخی مفسرین شیعه در معنای قوأمیت مردان بر زنان

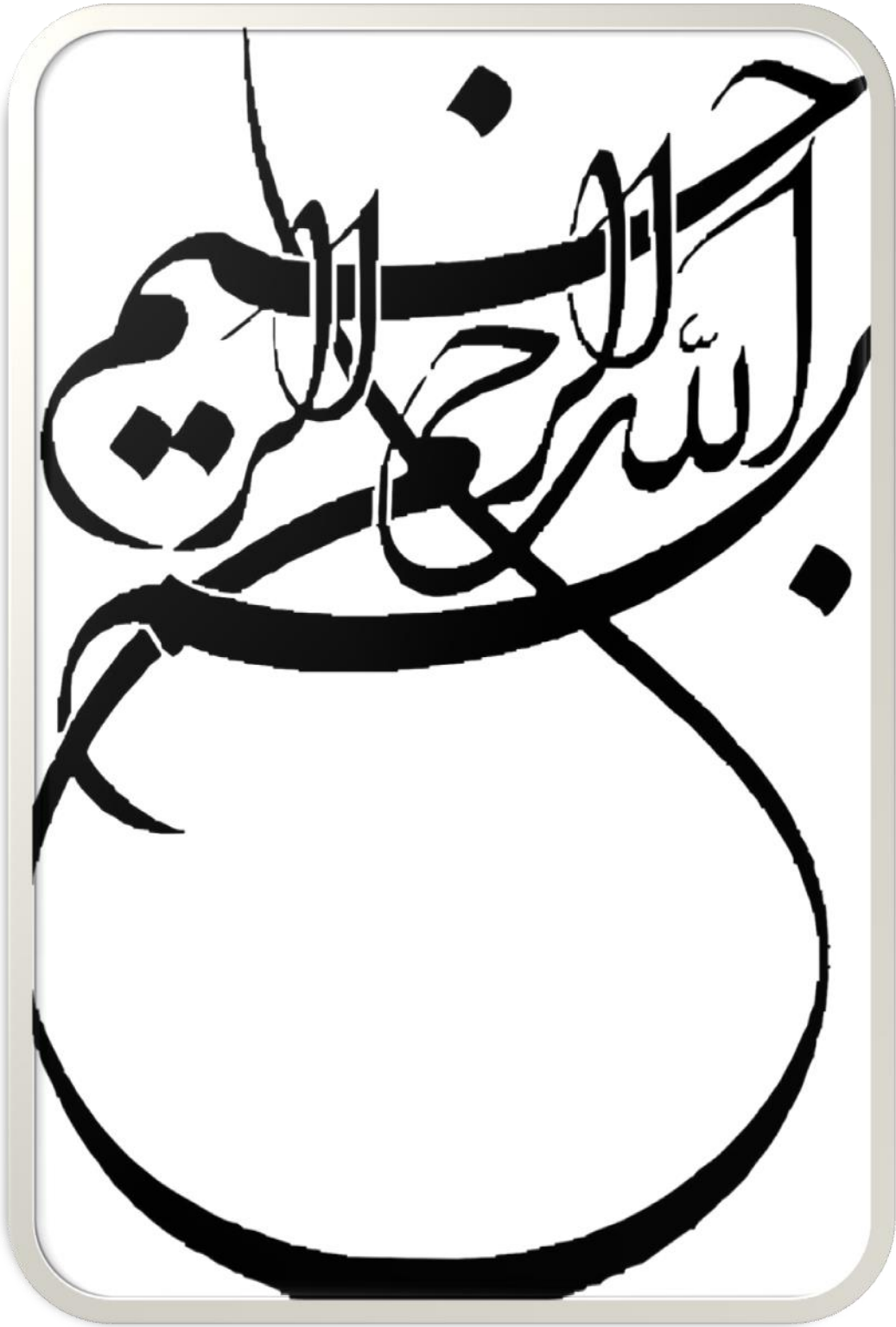
با تکیه بر آیه 34 سوره نساء

نام دانش پژوه

فاطمه خورشاهی

کد طلبگی

9313110308

فهرست مطالب

1	مقدمه
2	نمون برگ تحقیق (12نمره)
5	معنای لغوی قوَام
5	معنای قوَام بودن مردان بر زنان
6	الف. بررسی تفاسیر دسته اول (اختصاص آیه به مسائل خانوادگی)
7	ب. بررسی تفاسیر دسته دوم
7	نظر علامه طباطبائی در حدود قیمومت مردان بر زنان
8	نظر آیت الله جوادی آملی در حدود قیمومت مردان بر زنان
9	نظر آیت الله مکارم شیرازی در حدود قیمومت مردان بر زنان
10	نظر مختار در حدود قیمومت مردان بر زنان
12	نتیجه

مقدمه

در این پژوهش سعی شده است که آراء و نظرات برخی مفسران مکتب اهل بیت علیهم السلام پیرامون مفهوم و ماهیت کلمه «قوام» در آیه 34 سوره مبارکه نساء مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان از این طریق معنای کلمه قوام و حدود آن را به درستی دریافت؛ چراکه برخی مفسران شیعه معتقدند که قوامیت مردان محدود به خانواده است و به معنای داشتن حق تأدیب و تدبیر یا به معنای حمایت کردن و یا سرپرستی می باشد و برخی از مفسرین شیعه نیز دایره قوامیت را در این آیه وسیع دانسته و آن را از محدوده خانواده فراتر می بینند و معتقدند که قوامیت مردان عرصه ولایت و جهاد و ... را نیز شامل می شود. از این رو ممکن است رفتار با زنان در خانواده و جامعه متفاوت باشد و یا معاندان با تفسیر به رأی و مغالطه کاری، از طریق برانگیختن احساسات زنان مبنی بر بی ارزش بودن و پایمال شدن حقوق آنان در اسلام در پی ضربه زدن به دین باشند؛ چنانکه امروزه نیز این رفتار در جنبش های فیمینیستی به خوبی ملاحظه می شود.

لذا در این پژوهش سعی شده است به بررسی معناشناسانه قوامیت در آیه 34 سوره نساء از منظر برخی مفسرین شیعه پرداخته شود و محدوده قوامیت مردان بر زنان تبیین گردد. پژوهش هایی در این زمینه صورت گرفته است مانند «زن در آیینه جلال و جمال» از آیت الله جوادی آملی، که ایشان در این کتاب به طور کلی به جایگاه زن در اسلام و نزد خداوند پرداخته اند و تنها در قسمتی از این کتاب نظر خود را در مورد قوامیت بیان نموده و آن را محدود به خانواده می دانند.

علامه طباطبائی نیز در «تفسیر المیزان» در ذیل آیه معتقد بر عمومیت قوامیت می باشند و دلایل خود را بیان می دارند اما از آنجایی که نظر مخالف و ادله بیان نشده است، خواننده نمی تواند به درستی قضاوت کند. لذا در این پژوهش سعی شده است تا آراء و ادله هر دو طرف تبیین گردد و سپس به قضاوت نشسته و نظریه مختار که همان قوامیت مردان در محدوده خانواده است، بیان گردد.

کلید واژه ها:

قوام، قرآن، نساء

باسمه تعالی
آموزش‌های غیر حضوری
کارورزی روش تحقیق تفسیر
نمون برگ تحقیق (12نمره)

1. نام و نام خانوادگی: فاطمه خورشاهی کد طلبگی: 9313110308

2. عنوان مسأله: (با الگوی سه جزئی)

بررسی دیدگاه برخی مفسرین شیعه در معنای قوامیت مردان بر زنان، با تکیه بر آیه 34 سوره نساء
موضوع عام بررسی: قوامیت مردان بر زنان جهت پژوهش: معنا و مفهوم
عنصر محدودکننده: آیه 34 سوره نساء

3. بیان مسأله: (بیان جهات مبهم و نیازمند تحقیق - آنچه درباره مسأله نمی دانیم)

در این پژوهش سعی شده است که آراء و نظرات برخی مفسران مکتب اهل بیت علیهم السلام پیرامون مفهوم و ماهیت کلمه «قوام» در آیه 34 سوره مبارکه نساء مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان از این طریق معنای کلمه قوام و حدود آن را به درستی دریافت؛ چراکه برخی مفسران شیعه معتقدند که قوامیت مردان محدود به خانواده است و به معنای داشتن حق تأدیب و تدبیر یا به معنای حمایت کردن و یا سرپرستی می باشد و برخی از مفسرین شیعه نیز دایره قوامیت را در این آیه وسیع دانسته و آن را از محدوده خانواده فراتر می بینند و معتقدند که قوامیت مردان عرصه ولایت و جهاد و ... را نیز شامل می شود. از این رو ممکن است رفتار با زنان در خانواده و جامعه متفاوت باشد و یا معاندان با تفسیر به رأی و مغالطه کاری، از طریق برانگیختن احساسات زنان مبنی بر بی ارزش بودن و پایمال شدن حقوق آنان در اسلام در پی ضربه زدن به دین باشند؛ چنانکه امروزه نیز این رفتار در جنبش‌های فیمینیستی به خوبی ملاحظه می شود.

لذا در این پژوهش سعی شده است به بررسی معنانشناخته قوامیت در آیه 34 سوره نساء از منظر برخی مفسرین شیعه پرداخته شود و محدوده قوامیت مردان بر زنان تبیین گردد. پژوهش‌هایی در این زمینه صورت گرفته است مانند «زن در آیین جلال و جمال» از آیت الله جوادی آملی، که ایشان در این کتاب به طور کلی به جایگاه زن در اسلام و نزد خداوند پرداخته اند و تنها در قسمتی از این کتاب نظر خود را در مورد قوامیت بیان نموده و آن را محدود به خانواده می دانند.

علامه طباطبائی نیز در «تفسیر المیزان» در ذیل آیه معتقدند بر عمومیت قوامیت می باشند و دلایل خود را بیان می دارند اما از آنجایی که نظر مخالف و ادله بیان نشده است، خواننده نمی تواند به درستی قضاوت کند. لذا در این پژوهش سعی شده است تا آراء و ادله هر دو طرف تبیین گردد و سپس به قضاوت نهشته و نظریه مختار که همان قوامیت مردان در محدوده خانواده است، بیان گردد.

4. سؤال اصلی تحقیق (ضرورت استفهامی مسأله)

دیدگاه برخی مفسرین شیعه در معنای قوامیت مردان بر زنان با توجه به آیه 34 سوره نساء چیست؟

دونفری) مأمور انجام کاری شود، حتماً باید یکی از آن دو رئیس و دیگری معاون یا عضو باشد وگرنه هرج و مرج در کار آنها پیدا می شود. سرپرستی مرد در خانواده نیز از همین قبیل است و این موقعیت به خاطر وجود خصوصیتی در مردان مانند ترجیح قدرت تفکر او بر نیروی عاطفه و احساسات (برعکس زن که از نیروی سرشار عواطف بیشتری بهره مند است) و دیگری داشتن بنیه و نیروی جسمی بیشتر که با اولی بتواند بیندیشد و نقشه طرح کند و با دومی بتواند از حریم خانواده خود دفاع کند.¹ همچنین تعهد او در برابر زن و فرزندان نسبت به پرداختن هزینه های زندگی و پرداخت مهر و تأمین زندگی آبرومندانه همسر و فرزند، این حق را به او می دهد که وظیفه سرپرستی به عهده او باشد. البته ممکن است زانی در جهات فوق بر شوهران خود امتیاز داشته باشند اما قوانین ناظر به کل و عموم است و شکی نیست که از نظر کلی مردان نسبت به زنان برای این کار آمادگی بیشتری دارند. جمله «بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ» نیز اشاره به همین حقیقت دارد؛ چراکه در قسمت اول می فرماید این سرپرستی به خاطر تفاوت هایی است که خداوند از نظر آفرینش روی مصلحت نوع بشر میان آنها قرار داده و در قسمت دوم می فرماید که این سرپرستی به خاطر تعهداتی است که مردان در مورد انفاق کردن و پرداخت های مالی در برابر زنان و خانواده برعهده دارند.²

نظر مختار در حدود قیمومت مردان بر زنان

سرپرستی مرد، نوعی برنامه ریزی و تنظیم زندگی زنashویی است که با توجه به مسؤولیت مالی خانواده و بعضی ویژگی های ذاتی مرد، او را بر امور زن مسلط قرار داده است. گروهی از افراد قیمومت مرد را شامل موارد دیگری از قبیل قضاوت و حکم نیز می دانند اما ما چنین مفهومی را، آن هم از آیه ای که سیاقش مربوط به زندگی خانوادگی و زنashویی است، در نمی یابیم.³

در آیه 34 سوره نساء، آنگاه که از تسلط مرد بر زن سخن می آید، دلیل آن نیز بیان می شود اما در هیچ جای قرآن نیامده که قیمومت، همه شؤون از جمله قضاوت را نیز شامل می شود.

سخن آیه در مورد تسلط مرد در فعالیت هایی است که در قبال زن انجام می دهد و به هیچ وجه، از آیه موضوع انحصار قضاوت و حکومت در دست مرد، استنباط نمی شود؛ زیرا اگر تسلط و برتری مرد شامل تمام امور

1. ناصر مکارم شیرازی و همکاران، تفسیر نمونه، ج 3، ص 371؛ رک: رسول جعفریان، رسائل حجابیه/دفتر دوم، ص 986؛ رک: یحیی نوری، حقوق زن در اسلام و جهان، ص 132 و 133.

2. رک: ناصر مکارم شیرازی و همکاران، تفسیر نمونه، ج 3، ص 371.

3. رک: محمدحسین فضل الله، دنیای زن، ص 108.

باشد، بحث نفقه و انفاق معنا نخواهد داشت.¹ دلایل دیگری نیز می‌توان بیان نمود که سرپرستی مرد محدود به زندگی خانوادگی است؛ ازجمله: 1. شأن نزول آیه در خصوص مسائل خانوادگی است. 2. سیاق آیه در مورد مسائل خانوادگی و زناشویی است. آیات قبل، حقوق مالی و خانوادگی زن را مطرح و رعایت احترام به آنها توصیه می‌شود. 3. هر دو علت قوامیت که در آیه ذکر شده: «بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ» و «بِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ» با هم، اساس حکم بر قوام بودن است. لذا می‌توان علت نخست را مستقل دانست و آن را تعمیم داد؛ زیرا قبول عمومیت این علت که سبب تسلط مرد بر همه زنان در تمامی موارد است، مستلزم تخصیص اکثر است و پذیرفتنی نیست.

با توجه به موارد یادشده، حق سرپرستی مرد بر زن، منحصر به زندگی خانوادگی است و برتری مرد بر زن در این دایره، ناشی از مسؤولیتی است که در چارچوب محدودی معین شده و نمی‌توان آن را به دیگر موارد، سریان و تعمیم داد.²

1. رک: محمدحسین فضل‌الله، تأملات اسلامیة حول المرأة، ص 17.
2. رک: فتحیه فتاحی زاده، زن در تاریخ و اندیشه اسلامی، ص 119-124.

نتیجه

خداوند در آیه 34 سوره مبارکه نساء می فرماید: «الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض و بما انفقوا» در مورد قوامیت مردان بر زنان و محدوده آن، بین تمامی مفسران اختلاف نظرهایی وجود دارد. عده ای آن را محدود به خانواده دانسته و به معنای حق تأدیب و یا به معنای حمایت و سرپرستی و ... می دانند و عده ای دایره قوامیت را وسیع دانسته و معتقد به شمول آیه در تمامی عرصه ها می باشند. اما با توجه به شأن نزول آیه که در خصوص مسائل خانوادگی است و سیاق آیات و ... می توان به این نظریه رسید که دامنه آیه محدود به امور خانوادگی است و مسائلی مانند قضاوت، حکومت، جهاد و ... را شامل نمی شود.

فهرست منابع و مآخذ

1. اسلامی، محمدرضا، **آشنایی با حقوق زن در قرآن**، گرگان، نشر مختومقلی فراغی، چاپ اول، 1389.
2. افریقی مصری، محمد بن مکرم بن منظور، **لسان العرب**، بیروت، دار صادر، چاپ سوم، 1414ق، ج12.
3. بستان (نجفی)، حسین، **اسلام و تفاوت های جنسیتی در نهادهای اجتماعی**، قم، ناشران پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دفتر امور بانوان وزارت کشور، چاپ اول، 1388.
4. جعفریان، رسول، **رسائل حجابیه/دفتر دوم**، قم، نشر دلیل ما، چاپ اول، 1380.
5. جوادی آملی، عبدالله، **زن در آیینه جلال و جمال**، تهران، مرکز نشر اسراء، چاپ سوم، 1372.
6. خزائلی، محمد، **احکام قرآن**، تهران، بدرقه جاویدان، 1384.
7. داوودی، سعید، **زنان و سه پرسش اساسی**، قم، انتشارات مدرسه امام علی بن ابیطالب علیه السلام، چاپ اول، 1382.
8. طباطبائی، محمدحسین، **تفسیر المیزان**، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی، 1417ق، ج4.
9. طریحی، فخر الدین، **مجمع البحرین**، تنظیم محمود عادل، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهارم، 1386، ج6.
10. فتاحی زاده، فتحیه، **زن در تاریخ و اندیشه اسلامی**، قم، بوستان کتاب، چاپ اول، 1386.
11. فضل الله، محمدحسین، **تأملات الاسلامیه حول المرأة**، قم، دار الکتب الاسلامی، 1383.
12. _____، **دنیای زن**، تهران، نشر سهروردی، چاپ اول، 1383.

13. فیض کاشانی، محسن، **تفسیر صافی**، تهران، نشر الصدر، 1415ق.
14. قرائتی، محسن، **تفسیر نور**، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، 1383، ج 2.
15. قرشی، علی اکبر، **قاموس قرآن**، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ دوازدهم، 1387.
16. کاشانی ها، زهرا، **زن مظهر جمال خدا**، تهران، نشر امین، چاپ دوم، 1382.
17. محمدی، محبوبه، **جایگاه زن از پس ابرهای جاهلیت ثانی**، تهران، انتشارات سازمان تحقیقات خودکفایی بسیج، نشر فرهنگی آیه، چاپ اول، 1379.
18. مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران، دار الکتب الاسلامیه، 1374، ج 3.
19. نوری، یحیی، **حقوق زن در اسلام و جهان**، بی جا، مؤسسه مطبوعاتی فراهانی، چاپ سوم، 1347.

کتب الکترونیکی و سایت‌ها

20. طوسی، محمد بن حسن، **التبیان فی تفسیر القرآن**، مصحح احمد حبیب عاملی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، **کتابخانه دیجیتال نور**.
21. قرطبی، محمد بن احمد، **کتاب الکترونیکی جامع الاحکام القرآن**، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان، 1387.
22. WWW.HAWZAH.NET
23. WWW.MAAREFISLAM.NET
24. WWW.RASEKHOON.NET